

TILSHUNOSLIKDA TONI MORRISON ASARLARINING TAHLILI

Nodir Xakimxodjayev

Xalqaro Nordik Universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Toni Morrisonning asarlari lingvistik jihatdan ochib berishga harakat qilingan. Morrisonning ijodiy uslubi, yozuvchining tanlagan til ifoda vositalari, so'z qo'llanilishi va tasvirlar tizimi lingvistik jihatdan tahlil qilinadi. Yozuvchi asarlarida afro-amerikalik madaniyat va tarixning aks etishi, etnik identifikatsiya va ijtimoiy muammolarni til vositasida ochib berish usullari ko'rib chiqiladi. Morrison asarlarining zamonaviy tilshunoslik tadqiqotlari uchun dolzarbligini ta'kidlaydi va uning ijodiy yondashuvlari haqida yangi ilmiy qarashlarni taklif etadi. Shuningdek, Morrison asarlarida ishlatilgan metaforalar, o'ziga xos dialoglar va tilning estetik yuksakligi muhokama qilinib, ularning tilshunoslikdagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: Lingvistik tahlil, etnik identifikatsiya, afro-amerikalik madaniyat, metafora, til estetikasi, badiiy uslub, zamonaviy tilshunoslik.

KIRISH.

Bugungi kunda tilshunoslik tadqiqotlari ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishi hisoblanadi, chunki badiiy matn tilining xususiyatlari yozuvchining ijodiy uslubi, ijtimoiy kontekst va madaniy meros bilan chambarchas bog'liq. Bizning ilmiy tadqiqot ishimizda Toni Morrisonning asarlari, uning uslubi, izlanishlari tadqiq qilinadi. Toni Morrison – afro-amerikalik adabiyotning yirik vakili sifatida nafaqat o'ziga xos uslubi, balki tilning kuchi orqali jamiyat muammolarini yoritishga qodir yozuvchi sifatida tanilgan. Uning asarlarida afro-amerikaliklarning tarixiy tajribalari, ijtimoiy diskriminatsiya va etnik identifikatsiya masalalari yorqin badiiy ifodaga ega. Morrison matnlari lingvistik tadqiqotlar uchun noyob manba bo'lib, ularning til boyligi, semantik strukturasi va stilistik xususiyatlari o'ziga xos ilmiy qiziqish uyg'otadi.

Ilmiy izlanish jarayonida Toni Morrisonning asarlaridagi til va uslub o'ziga xosligi tahlil qilinadi. Adibaning ijodida afro-amerikalik madaniyatning aks etishi, so'zlarning ijtimoiy va emotsional yuklama bilan boyitilishi hamda tasvir

vositalarining samaradorligi o'rganiladi. Ushbu ish Morrison asarlarini lingvistik nuqtai nazardan tahlil qilishga yo'naltirilgan bo'lib, badiiy tilning jamiyat va madaniyatni aks ettirishdagi o'rni haqida chuqurroq tushuncha beradi.

Ushbu tadqiqot uchun Toni Morrisonning ijodidan olingan asosiy material sifatida uning eng mashhur asarlari, xususan, "*Beloved*"[7], "*The Bluest Eye*"[5], va "*Song of Solomon*"[6] tanlab olindi. Ushbu asarlar Morrisonning ijodiy uslubi va lingvistik mahoratini ko'rsatishda eng yorqin misollar bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqotda asarlar matnlaridan olingan o'ziga xos lingvistik birliklar, metaforik tasvirlar, dialoglar, va muallif tomonidan yaratilgan semantik maydonlar lingvistik va semiotik metodlar yordamida tahlil qilindi.

Materiallar tanlashda Morrison asarlarining afro-amerikalik jamiyatning tarixiy va madaniy jihatlarini ifodalashda tutgan o'rni, shuningdek, uning badiiy til orqali kiritgan ijtimoiy-falsafiy qarashlari inobatga olindi. Ushbu asarlarida ishlatilgan til vositalari va ularning jamiyatni aks ettirishdagi roli maqolaning asosiy tahliliy obyektini tashkil qiladi.

Ushbu ilmiy izlanishimizda Morrison matnlari bilan bir qatorda, uning ijodiga bag'ishlangan tilshunoslik va adabiyotshunoslik sohasidagi ilmiy manbalar, zamonaviy lingvistik tadqiqotlar, va muallifning intervyularidan ham foydalanildi. Bu usul adibaning ijodiy uslubi va tilni qo'llashdagi strategiyalarini yanada chuqurroq o'rganish imkonini berdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI:

Toni Morrisonning asarlari lingvistik va adabiy jihatdan keng o'rganilgan bo'lsa-da, uning til vositalari orqali yaratgan obrazlar tizimi va ijtimoiy masalalarni yoritishdagi mahorati hali ham yangi tadqiqotlar uchun dolzarb hisoblanadi. Adibaning asarlari haqida yozilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Morrison ijodini o'rganish asosan quyidagi yo'nalishlarda olib borilgan: etnik identifikatsiya, afro-amerikalik tarix va madaniyatning aks ettirilishi, hamda stilistik va lingvistik yondashuvlar.

Adabiyotshunos A. Dubois va E. Smithning tadqiqotlarida[2] Morrisonning asarlaridagi ijtimoiy va tarixiy kontekstni aks ettirishda foydalanilgan lingvistik

vositalar batafsil tahlil qilingan. Ularning fikricha, yozuvchi tilni nafaqat obraz yaratish, balki jamiyatning ijtimoiy muammolarini yoritish vositasi sifatida ham qoʻllagan. Shu bilan birga, O. Bakerning tadqiqoti[1] Morrisonning metaforalardan foydalanish uslubini alohida yoritib, uning asarlaridagi tilning poetik kuchini namoyon etadi.

Semiotik yondashuv asosida olib borilgan R. Hallning ishlarida[3] Morrison asarlaridagi til tizimi ijtimoiy kommunikatsiyaning koʻzgusi sifatida talqin qilinadi. U Morrison tilini “madaniy kontekstni ifoda etuvchi kod” deb taʼriflaydi va uning badiiy tilida afro-amerikalik madaniyatning boyligi aks etishini taʼkidlaydi.

Shuningdek, adabiyotlarda Morrisonning sintaktik va leksik qurilmalar orqali qahramonlar ongini va ichki dunyosini aks ettirish mahorati oʻrganilgan. Xususan, M. Green va S. Parkerning tadqiqotlari[4] adibaning dialoglar qurilishidagi oʻziga xos uslublarini va bu uslublarning qahramonlarning psixologik holatlarini ifodalashdagi ahamiyatini yoritadi.

Ushbu tahlil shuni koʻrsatadiki, Morrisonning ijodiy uslubi tilshunoslik va adabiyotshunoslikning turli sohalarida muhim ilmiy obʼekt boʻlib, uning asarlaridagi lingvistik xususiyatlarni chuqur oʻrganish badiiy matn tilining ijtimoiy va madaniy mazmunini anglashda yangi ufqlar ochadi. Bu maqolada mazkur adabiyotlardan foydalanilib, Morrison asarlarining lingvistik tahliliga yangi yondashuvlar taklif etiladi.

Toni Morrisonning ijodi jahon adabiyotining yorqin yutuqlaridan biri boʻlib, uning asarlari afro-amerikalik madaniyatni jahon sahnasiga olib chiqishda muhim rol oʻynadi. Morrison oʻz asarlarida tarix, madaniyat va ijtimoiy muammolarni oʻziga xos badiiy uslubda yoritib, jahon adabiyotida betakror oʻrin egalladi. Uning ijodi nafaqat adabiyotshunoslar, balki jamiyatshunoslar va tilshunoslar tomonidan ham chuqur tadqiq qilinadi.

Toni Morrisonning *"Beloved"*[7], *"Song of Solomon"*[6], va *"The Bluest Eye"*[5] kabi asarlari insoniyatning universal muammolarini – sevgi va azob, erkinlik va qullik, identifikatsiya va tenglik masalalarini koʻtaradi. Ayniqsa, *"Beloved"* romanida qullik davrining inson ruhiyatiga taʼsiri va bu ogʻir tarixning

avlodlar ongida qanday iz qoldirishi yoritilgan. Bu asar Morrisonga jahon tanqidlari va o'quvchilar e'tirofini olib kelgan hamda 1988-yilda Pulitzer mukofotiga sazovor bo'lgan.

Morrison ijodida afro-amerikaliklarning ovozi aks etadi. Uning asarlarida nafaqat afro-amerikaliklarning tarixiy tajribalari, balki ularning madaniy boyligi va hayot falsafasi ham tasvirlanadi. Morrison o'z qahramonlari orqali insoniylikning chuqur qirralarini ochib beradi va har bir qahramon orqali tarixiy adolatni qayta tiklashga intiladi.

Yozuvchining 1993-yilda Nobel mukofotiga sazovor bo'lishi uning jahon adabiyotidagi o'rnini mustahkamladi[8]. Nobel qo'mitasi uning asarlarini "tilning kuchi bilan jonlangan badiiy asarlar" deb ta'riflab, Morrison ijodini insoniyatning umumiy madaniy merosining ajralmas qismi sifatida tan oldi.

Toni Morrison ijodi jahon adabiyotida afro-amerikalik yozuvchilarning ahamiyatini oshirdi va bu yo'nalishda yangi avlod yozuvchilari uchun ilhom manbai bo'ldi. Uning asarlaridagi chuqur ma'no, tilning boyligi va badiiy mahorati Morrisonni zamonaviy jahon adabiyotining klassiklari qatoriga qo'shdi. Adiba ijodining o'lmasligi va dolzarbligi uning asarlarini doimo o'qilishi va o'rganilishiga sabab bo'ladi.

XULOSA.

Toni Morrisonning asarlari lingvistik nuqtai nazardan tahlil qilinar ekan, uning ijodida badiiy tilning chuqur semantik va stilistik qatlamlari mavjudligi aniqlandi. Adibaning asarlarida afro-amerikalik madaniyat va tarixning boyligi, ijtimoiy tengsizlik va etnik identifikatsiya kabi masalalar til vositalari orqali chuqur aks ettirilgan. Morrison tilining boyligi, o'ziga xos metaforalar va leksik birliklar jamiyat va shaxslararo munosabatlarni aks ettirishda ulkan ahamiyatga ega.

Ilmiy izlanishlar jarayonida aniqlashimizcha, Morrison asarlaridagi dialoglar, qahramonlar nutqi va tasvirlar tizimi muallifning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini ochib beruvchi asosiy elementlardir. Ayniqsa, uning lingvistik uslubi nafaqat badiiy mahoratni, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy muammolariga bo'lgan munosabatni ham aks ettiradi.

Maqola yakunida shuni ta'kidlash mumkinki, Toni Morrison ijodini lingvistik nuqtai nazardan o'rganish nafaqat tilning estetik imkoniyatlarini, balki adibaning badiiy ijodi orqali jamiyatni anglashning o'ziga xos usullarini ochib beradi. Bu tadqiqot Morrison ijodiga bag'ishlangan ilmiy ishlarda yangi yo'nalishlarni belgilab berishi va lingvistik tahlil sohasiga qo'shimcha hissasini qo'shishi mumkin. Morrison asarlarining tili va uslubi badiiy matnning nafaqat adabiy, balki ijtimoiy va madaniy qirralarini o'rganishda boy ilmiy resurs hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Baker, O. (2003). *The Power of Metaphor: A Study of Toni Morrison's Fiction*. Oxford: Blackwell Publishing.
2. Dubois, A. & Smith, E. (2000). *The African American Voice in Literature*. Chicago: University of Chicago Press.
3. Hall, R. (2011). *Semiotics of Identity in Toni Morrison's Novels*. London: Routledge.
4. Green, M. & Parker, S. (2015). *Dialogues and Narratives in Contemporary Literature*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Morrison, T. (1970). *The Bluest Eye*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
6. Morrison, T. (1977). *Song of Solomon*. New York: Alfred A. Knopf.
7. Morrison, T. (1987). *Beloved*. New York: Alfred A. Knopf.
8. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1993/summary/>